یوسف عزەدین لەهەڤپەیڤینێکدا … سازدانی: وریا باقر

هەڤپەیڤینێکی تایبەت وفرەڕەهەند سەبارەت بەهەندێك لەنهێنی و شاراوەکانی ئەدەبیاتی عیرفانیی و دنیای تەسەووف لەگەڵا ڕۆمانووس و نووسەر "یوسف عزەدین"

شاعیر و عاریف "فەریدەددینی عەتتار" سەبارەت بە"لۆژیکی باڵندە"ەکەی خۆی، دەفەرمووێت:
(ئەهلی وێنە نغرۆی زەریای ئاخافتنەکانم بوون، ئەهلی ماناش پیاوانی نهێنییەکانی منن، ئەم هەڵبەستانەم خاسییەتێکی سەیریان هەیە، لەهەر ئان و ساتێکی جیادا مانای نوێ و جودا دەبەخشن.. ئەگەر بێت سازا، زۆر بیخوێنیتەوە، ئەوە بێگومان لەگەڵا هەر جارێکدا جوانتر دەبێت.. تا ڕۆژی قیامەتیش کەسێکی دیکە نابینیتەوە، بتوانێ وەك منی عاشق بنووسێت)

" سەدرەددینی شیرازی" سەبارەت بەپێوەندییەکانی خۆی و خەڵکی، دەفەرمووێت:
(دوورکەوتمەوە لەتێکەڵبوون و خۆسەرقاڵکردن بەخەڵکییەوە.. ئاسان بوو بەلامەوە، دژایەتی شتە باوەکان و منجڵی لەگەڵ خەڵکی زەمانەدا بکەم، تاگەیشتمە نکوڵیکردن لەخۆیان و راوبۆچوونیان دەرحەقم.. بەرز و عەزیز رایانگرتبام، یان زیانیان پێ گەیاندبام، هەروەك یەك بوو لام.. بەغەریزەو بەتەواویی رووومکردە هۆکاری سەرجەم هۆکارەکان، کەوتمە پاڕانەوە لەئاسانکاری کارە سەختەکان.. ماوەیەکی زۆر بەپەنهانی و دووره پەرێزیی مامەوە.. تا ئەو نهێنییانەم لا کەشف بوو کەتا ئەو دەم نەمدەزانین…).

وریا باقر: سەرەتاکانی ئەدەبیاتی کوردی هەر لەسەردەمی باباتاهیری هەمەدانی-یەوە، ئەدەبیاتێکی عیرفانی بووەو خودی باباتاهیریش سۆفییەکی خوداناس بووەو بەباباتاهیری عوریان ناوبانگی دەرکردووە..درێژەی ئەم تەوژمە تا ئەحمەدی خانی و مەلای جزیری و نالی و مەحوی و بێخود و تاك و تەرا هەندێك لەشاعیرانی تر بەردەوام دەبێت.. بەڵام مەخابن بەهۆی ئەو ئاڵوگۆڕەی لەڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا روویدا، هەر پاش جەنگی جیهانی یەکەم و بەتایبەتیش دوای جەنگی جیهانی دووەم، پاشەکشەی بەم تەوژمە ئەدەبییە عیرفانییە سۆفیگەرییە کردو چەند تەوژمێکی تری دروشم ئامێزی

تێکەڵا بەئایدۆلۆژیای سیاسی هاتە پێشەوە.. لەدوای مەحوی-یەوە هەست دەکرێت ئەدەبیاتی کوردی قووڵی و جوانییە عیرفانییەکانی خۆی لەدەست دەدات. پرسیارەکەمان لەبەڕێزتان وەك ڕۆماننووس و ئەدیبێکی شارەزا لەئەدەبیاتی عیرفانیدا، ئەوەیە کەئاخۆ ئەدەبیات و هونەری جیهانیش، بەتایبەتیش ئەورپایی کەوتە ژێر هەمان تەوژمی سەرزارەکی ئایدۆلۆژیی سیاسییەوە؟

یوسف عزەدین: بۆ ڕوونکردنەوەی ئەوەی لەئەوروپادا بەشێوەیەکی بەرجەستەو بەرچاو گوزەراوەو زیاتریش پەیوەست بێت بەپرسیارەکەتانەوە.. بۆیە دەبێت بپرسین، کەداخوا کاتێك ئەدەبیاتی عیرفانی و سۆفیگەری لێرە پاشەکشەی پێدەکرێت، لەئەوروپادا چی لێ بەسەردێت؟ ئەگەر ئەمە پرسیارەکە بێت، ئەوە باشترین نموونە ئەزموونە شانۆییەکانی “پیتەر برۆك”ی بەریتانی، بەڕەچەڵەك لیتوانی-یە، پێش چەند ساڵێك، دوای بەشداریکردنی لەفێستڤاڵی”ئەفینیون” لەفەڕەنسا، کاتێك پرسیاری لێدەکەن، دەرحەق بەو فیلمەی لەدەرهێنانی “سیمۆن برۆك”ی کوڕیەتی بەناونیشانی”برۆك بەسەر گوریسێکی شەتەك دراودا تێدەپەڕێت” و حەقیقەتی فیلمەکەش زێدەتر پەیوەستە بەوێنەگرتنی پشت کەوالیس و پەنهان و نهێنییەکانی “پیتەر برۆك”ەوە لەکاتی پرۆڤەکردن و نمایشکردنی شانۆییەکانیدا، لەشانۆی “بۆف دو نۆر”ی پاریسی، کەهەر خودی برۆك خاوەن و بەڕێوەبەری شانۆکەیە. “پیتەر برۆك” لەوەڵامی بوونی ئەو ترس و سامەی لەرووکاری تەماشاچییەکاندا دەبینرێتەوە، کاتێك تەماشای پەڕینەوەی ئەکتەرەکان دەکەن بەسەر گوریسێکی شەتەك دراوی وەهمییانەی سەر هەڵدێرێکدا.. لەکاتێکدا خودی گوریسەکە پارچە قوماشێکە و لەسەر عەرد ڕاخراوە.. “برۆك” دەڵێت: (ئەوەی دەیبینن گەشتی باڵندەکانی شاعیر و سۆفی فەریدەددینی عەتتارە، کاتێك دەیانەوێت بەرەو لای “سیمرغ” بچن، دەبێت بەسەر حەوت دۆڵ و شیودا بفڕن، تادەگەنە دواهەمین دۆڵ، ئەویش دۆڵی تواندنەوەیە لەزاتی ئیلاهیدا، بۆیە توانیوومانە خەیاڵ و ئەندێشەی تەماشاچییان ببزوێنین، کەوا بزانن ئەکتەران بەسەر گوریسێکی هەڵواسراودا دەڕۆن، هەموو ئەوەی کەدەشبینرێت، تەنها پەڕینەوەی دۆڵی یەکەمە، بەڵام ئامانج گەیشتنە دۆڵی حەوتەمە، دۆڵی سەرسامبوونی پەتی).

وریا باقر: هەرچەند “پیتەر برۆك” وەك ئەوەی باس لەبابەتێکی ئاسایی بکات، زانیاری سەبارەت بەمەقامەکانی تەسەووف و عیرفان دەخاتەڕوو.. ئەوەتا باسی دۆڵی یەکەم تا حەوتەمی پلەکانی بەرزبوونەوەی سۆفیگەرانە دەکات!؟ چۆن دەبێت ئەو زانیارییە

عیرفانییانەی لای خۆمان کۆڕ بوونەتەوە کەمن ئەو کەسانەی لەڕووی تۆری و پراکتیکی-یەوە شارەزاییان تێیدا هەبێت، کەچی ئەوێکی ئینگلیز، بەزمان و کلتووری جیاوە گەیشتبێتە ئەو قووڵاییە مەعریفییەی کەلەزاتێکی خوداناس و گەورە موتەسەوویف و شاعیرێکی وەك "فەرەیدەدینی عەتتار"و دنیا تەسەووفییەکەی تێگەیشتبێت؟

یوسف عزەدین: وەك لای عەتتار و لە"لۆژیکی باڵندە"کەیدا ئاماژەو کاری بیناکردنی چامە شیعرییەکەی لەسەرکراوەو هەروەها کرۆکی کارکردنی ئەهل و سالیکانی تەسەووفە..خۆی ئەو پلەومەقامانە، یان ئەو دۆڵانای کەسالیك و ئەهلی تەسەووف دەیبڕێت، حەوتە، یەکەم دۆڵی داواکارییە"تەڵەبە"، سالیك لەم قۆناغەدا دەست لە چێژ و لەزەتەکانی دنیا دەشوات و لێی دووردەکەوێتەوە. دووەم دۆڵا، دۆڵی عیشقە، سالیك بەئاگری عیشقی ئیلاهی دەسووتێت، تا خۆی لەبیردەچێتەوە. سێیەم، دۆڵی مەعریفەیە، سالیك خودای بەچەشنێك تێدا دەناسێت، هەروەك ئەوەی بیبینێت. چوارەم، دۆڵی دەستبەرداربوونە، کەسالیك تێیدا دەست بەرداری هەموو کەس و شتێك دەبێت، بێجگە لەخودا. پێنجەم، دۆڵی یەکتاپەرستییە، سالیك بەجۆرێك خودای لا تەجەللی دەبێت، بەچەشنێك تۆزقاڵە گەردێك لەشەریك بۆ خودا دروستکردن لەدڵیدا نامێنێت. شەشەم، دۆڵی سەرلێشێوایی و پەرتەوازەبوونە"حیرە"یە، سالیك لەم قۆناغەدا خۆی بەخۆی نامۆ دەبێت و بەشوێن کەسێکدا دەگەڕێت، دەستی بگرێت و بۆلای مەحبوبی بەرێت. حەوتەمیش، دۆڵی هەژاربوون و فەنایە، لێرەدا سالیك تەنها پێویستی بەخوداو فەنابوونی تەواوە لەخودادا.

وریا باقر: پێمان باشە بەشێوەیەکی گشتی "لۆژیکی باڵندە"ی شاعیر و عاریف"فەریدەددینی عەتتار-مان پێبناسێنیت؟

یوسف عزەدین: "لۆژیکی باڵندە" بریتییە لەچوار هەزار و پێنج سەد بەیتی شیعری.. بابەتەکەی بریتییە لەگەڕانی کۆمەڵێك باڵندە بەشوێن باڵندەیەکی نەبینراودا. لەوەرگێڕانە بیانییەکانی تێکستەکەدا "لۆژیکی باڵندە" کراوەتە "کۆنفرانسی باڵندەکان" و خۆی لەڕاستیدا بەکۆبوونەوەی باڵندەکان دەست پێدەکات، بەمەبەستی فڕین و گەیشتنە لای جوانترین و ناوازەترین و کامڵترین و مەزنترین باڵندەیەك، کەسوڵتانی موتڵەقەو ناوی "سیمرغە".. پەپووسڵێمانکە دەکەنە مورشیدیان و پاش بگرەو بەردەو گفتوگۆ، کۆمەڵێکیان هەر لەسەرەتاوە پاکانە بۆ بەشداری نەکردنیان، لەو سەفەرە ترسناك و توڵانیی و پڕ مەشەقەتەدا دەکەن. بولبول دەڵێت، من عاشقی گوڵم و ناتوانم بەجێی بهێڵم.. تووتی دەڵێت، بەهۆی قەشەنگی و جوانیمەوە بوومەتە ئەسیری

قەفەس و ئیمکان نییە بەجێی بهێڵم.. تاووس دەڵێت، چونکە ناوی منیان وابەستەو پەیوەستی ئادەم و حەوا لەبەهەشت کردووە، شەرم دەکەم ڕێگەی سەفەرێکی وا بگرمەبەر.. مراوی دەڵێت، ناتوانم لەئاو دوور بکەومەوە.. کەو دەڵێت، شاخ و دۆڵم پێ جێ ناهێڵرێت.. قورینگ دەڵێت، تەنها لەدەریاچە ساف و بێگەردەکاندا دەتوانم بژیم.. کووندەپەپووش دەڵێت، ناتوانم کەلاوە وێرانەکان جێ بهێڵم.. هەڵۆش دەڵێت، جێگەی من سەردەستی پاشایانەو ناکرێت ئەو شوێنە تایبەت و گرنگە بەجێ بهێڵم.. ئیدی بەم تەرزە تەنها کۆمەڵێك دەمێنێتەوە بۆ گرتنە بەری ڕێگەی سەخت و پڕ مەشەقەتی سەفەرێکی تووڵانیی.. ژمارەیەکی زۆریشیان هەر لەڕێگەدا دەمرن.. ئەوەی دەمێنێتەوەو دەگاتە حزووری زاتی باڵندە بۆ هاوتاو مەزنەکە، تەنها “سی” باڵندەن و لەهەمان کاتیشدا ” سیمرغ” بەواتای “سی-مرغ” دێت، کەدەکاتە “سی” باڵندە. ئەو ڕەمزییەت و دەلالەتەی لە”لۆژیکی باڵندە”ی عەتتار-دا هەیە جودایە لەهەردوو “باڵندە نامە”ی “ئیبن سینا” و “غەزالی”، هەرچەند ئەوەی غەزالی گومان هەیە بۆ خۆی نووسیبێتی، زیاتر پێدەچێت درابێتە پاڵی، وەك درانە پاڵی زۆربەی ئەو چوارینانەی بەناوی خەیام-ەوە بڵاوکراونەتەوەو پێدەچێت لەو سەردەمانەدا بەمەبەست و لەپێناو ونکردنی دانەری حەقیقی و پاراستنی لەکوشتن و سزادان، یان لەنەزانی و بەهەڵە زۆر تێکستی کەسانی تر دراونەتە پاڵ کەسانێك کەخاوەنی نین و نەیاننووسیوە.. وەك چۆن لەبەر گرتنەوە و نووسینەوەی بەردەوامی تێکستەکانیش لەلایەن نەساخەکانەوە، ئەویش بۆ خۆی و وەك خۆی هەر جارە زیاد و کەمێکی خستۆتە سەر تێکستی نووسراو و لەهەمان کاتیشدا دەشێت هەندێك تێسکت یەکەمین دەستنووسیان مابێت و بەو شێوەیەش لەشێواندن و گۆڕان قورتاریان بووبێت.

لای “ئیبن سینا”، کۆمەڵێك باڵندەی دیلکراو لەقەفەسدا هەڵدێن و پاش بڕینی هەشت قۆناغی سەخت دەگەنە کۆشکی شای مەزن و پاشای پاشاکان و پاش لابردنی حیجاب لەنێوانیاندا، شەکوای حاڵی خۆیانیان لەیاد دەچێتەوەو لەمەست بوونێکی هەمیشەیدا دەمێننەوە، ئیدی ئەوان گەیشتوونەتە ئەو جێگەیەی کەبەدەرە لەهەموو کەموکورتی و ناکامڵییەك.

لای غەزالی-یش کۆمەڵێك باڵندە بەمەبەستی دیاریکردنی پاشایەك بۆ خۆیان، ڕێگەی سەفەرێکی تاقەت پڕووکێن و زەحمەت دەگرنەبەر، دوای بەهیلاك چوون و مردنی ژمارەیەکیان، ئەوانەی کەدەمێننەوە دەگەنە دوورگەی پاشاو کاتێك لێیان دەپرسن بۆ هاتوون، ئەوانیش لەوەڵامدا دەڵێن هاتووین، تا “عەنقا” بکەینە پاشامان.. لەوەڵامدا پێیان دەڵێن، خۆتان ماندووکردووە، بتانەوێت و نەتانەوێت، ئێمە

پاشاتانین و هیچ پێویستییەکمان بەئێوە نییە.. وەختێك باڵندەکان تووشی یەئس و سەرلێشێواویی و پەرتەوازەیی دەبن.. پێیان دەڵێن، هەیهات..هەیهات.. نەکەن مەیئووس بن لەڕەحمەتمان، تەنها کەسە دڵڕاوەکان مەیئووس دەبن لەڕۆحی خودا.. هەر بۆیە لەلایەن زاتی عولیاوە قبووڵ دەکرێن. بەڵام لای عەتتار، بەشێوەیەکی دیکە مامەڵەی لەتەکدا کراوەو لەکۆتایی تێکستی "لۆژیکی باڵندە"دا سی باڵندەکە" سی مرغ"ەکە فەنا دەبن لەزاتی"سیمرغ-سی مرغ"دا.. یان بابڵێین خۆیان سی باڵندەن و کەدەشڕوانە سیمرغ هەر سی باڵندە دەبیننەوە کەخۆیانن، هەر وەك ئەوەی بڕوانە ئاوێنە، خۆیان خۆیانن بێ زیاد و کەم!؟

وریا باقر: ئەم وێنەیەی کۆتایی "لۆژیکی باڵندە" هەر کتوومت بەکەمێك دەستکارییەوە لەتێکستی یەکێك لەوانەی ئێستا لەوەسەتی کوردیدا، بووەتە ناوێکی دیار لەدنیای چیرۆك و ڕۆماننووسیندا.. بینیومەتەوە، هەر ئەمەی دزیوە بەکەمێك دەستکارییەوەو بەڵام لەجێی باڵندەکان، کردوویەتییە کەسێکی…تاد؟! ئەی بەڕای ئێوە چی دەرحەق بەم کەسانە بگوترێت باشە؟

یوسف عزەدین: هەر بیستنی وشەی دزی بۆ خۆی شتێکی ترسناك و مایەی سڵەمینەوەیە، ئیدی چەشنی دزییەکە هەرچییەك بێت.. پێم وانییە.. وەك ئاماژەتان پێدا، نووسەرێك ئەوە ئاستی بێت، بەدزینی جەوهەری تێکستێکی زیندووی زاتێکی گەورەی وەك "عەتتار" یان بەدزینی تێکستەکانی تر و دووبارەکردنەوەی وێنەو دیمەن و لاسایی کردنەوەی جوانییەکانی ئەو دنیا تایبەت و پڕ لوغز و پەنهان و قووڵاییە ڕۆحییە شاراوانە، بتوانێت نەك خودی وێنەکان، بەڵکو نێگەتیفەکەشی بخاتەڕوو.. دەرحەق بەپرسیارەکەشتان، ئەی بەڕای ئێوە چی دەرحەق بەم کەسانە بگوترێت باشە؟.. جارێ لەم ڕۆژگارەدا پێناچێت، کەسان و ڕەخنەگرانی ئاسایی دەڵێستی ئەو توخمانە و ئەوانەی لەپشت کەوالیسەوە کاریان بۆ دەکەن بڵێن و کەئەم جۆرە نەوەیەش، لەئەربابی ئەم توخمە لەنووسەر و هاوپشت و هاوکار و قەوم و قیلەکانیان بەحوکمی ڕۆژگار نەمان، ئەوە نەوەی دواتر، چی دەڵێت و چۆن ئەم بگرەو بەردەو هێنان و بردنە ڕەخنەییانە ساغ دەکاتەوە، یان نایکاتەوەو وەزعەکە هەر وەك خۆی و بگرە خراپتریشی لێ بەسەردێت.. ئەوە ڕەنگە ئەگەر لەئێستادا وەڵامی نەدەینەوەو بۆ داهاتووی جێ بهێڵین باشتر بێت.

وریا باقر: ئایا فەنابوون لەزاتی ئیلاهیدا لادان نییە

لەیەکتاپەرستی؟

یوسف عزەدین: عەتتار لەدەستپێکی "لۆژیکی باڵندە"دا وەڵامی ئەم کۆتاییەی تێکستەکەی خۆی دەداتەوە. دەڵێت: (ئەوەی دەیڵێیت و دەیزانیت لەخۆتەوە هەڵدەقووڵێت و خۆت بەخۆت بناسەو خوداش بەخودا خۆی بناسە، نەك بەخۆت. رێگە بۆ لای ئەو لەخۆیەوەیەتی نەك لەتۆوە… ئەوەی لەبارەیەوە دەگوترێت تەنها راڤەکارییە.. ئەو لەسەرو هەموو وەسفەکانەوەیە.. تەنها شتێك کەئێمە دەرحەقی دەیزانین ئەندێشەو خەیاڵە، زانینی هەر هەواڵێکی ئەو مەحاڵە.. ئەوەی باش و خراپ لەبارەیەوە دەگوترێت تەنها لەخەیاڵی خۆمانەوە هەڵدەقووڵێت، ئەو لەسەروو دیاریکردن و عیلمی ئێمەوەیە). جێگەی باسیشە هەر خودی عەتتار لەشوێنێکی تردا ئاماژە بەوە دەکات ئەو "حلولیی" نییە، بەواتای گەیشتنی سالیك بەمەرتەبەی "ئولوهییەت" و پێی وایە تەسەووراتێکی لەو چەشنە دەرچوونە لەئایینی ئیسلام و بەڕای ئەو نابێت کەس ئیدیعای ئەوە بکاتە کە"حەق"ە.

وریا باقر: ئەی بۆ کۆتایی تێکستی "لۆژیکی باڵندە" شتێکی ترە؟

یوسف عزەدین: رەنگە شتێکی تر نەبێت و هەر ئەوە بێت کەخۆی ئاماژەی پێداوە! یان بۆی هەیە وابێت!؟ بەڵام لەهەموو حاڵ و کارەکاندا تێکستە زیندووەکان وەك خۆیان و بۆ خۆیان چەندین خوێندنەوەو تەئویل و تەفسیر هەڵدەگرن. عەتتار کاریگەری فیردەوسی و سەنائی و حەللاج و بایەزیدی بوستامی و کەسانێکی دیکەی لەسەر بووە. هەروەها کاریگەری بۆ سەر مەولانا جەلالەددینی رۆمی و حافز و جامی و نەوائی و شاعیرانی دیکەی تەسەووف هەبووە. وەك لەبارەیەوە دەگێڕنەوە، سی چل ساڵێکی تەمەنی لەکۆکردنەوەی شیعری شاعیرانی عاریف و گوتەکانیاندا سەرفکردووە. بەڵام دواجار پاش ئەوەی لەکتێبێکیدا، بەشیعر وەسفی "ئیمامی عەلی" و تێکەڵێك لەمەیلی شیعەگەری دەخاتەڕوو، ئەمەش بەمەبەست و بۆ دژایەتی فەقیهە سوننییە دەمارگیرەکانی سەمەرقەند دەکات.. ئەوانیش پاش تەکفیرکردنی، خەڵکی لێ هان دەدەن، تا گڕ بەردەنە ماڵی و بەزەحمەت قورتاری دەبێت و بەرەو مەکە هەڵدێت و لەوێش کتێبێك بەناوی "زمانی غەیب" دەنووسێت و هەن دەڵێن دواتر گەڕاوەتەوە بۆ زێدی خۆی و مەغۆلەکان لەوێ شەهیدیان کردووە، گۆڕیشی لەنیساپوور هەیە، ئەگەر هی ئەو بێت.

عەتتار جیاواز لەزۆرێك لەنووسەران و شاعیرانی سەردەمەکەی، هەرگیز وەسفی سوڵتان و میر و وەزیر و کاربەدەستانی نەکردووەو ئامادەنەبووە لەدەرباری پاشاکاندا وەك شاعیران و خەڵکە

خوێنەوارەکەی تر ژیان بەرێتە سەر، بۆیە بۆ خۆ ژیاندن و پەیداکردنی قووتی ڕۆژانەی ناچاری کارکردن بووەو بەو مەبەستەش دوکانێکی عەتتاری هەبووەو دەرمان و مەرهەمی تێدا فرۆشتووەو هەروەك خۆی دەڵێت، هەردوو کتێبی "موسیبەت نامە"و"ئیلاهی نامە"ی لەدووکانەکەیدا نووسیوە، لەکاتێکدا ڕۆژانە پێنج سەد نەخۆش روویان تێکردووەو پاش پشکنین و گرتنی ترپەی دڵیان دەرمانی پێویستی پێداون. لێرەدا دەبێت ئەوە لەیاد نەکەین هەردەم کەسانێك هەبوون، لەژێر پەردەی خوداناسی و تەسەووف و عیرفان و دەروێش بوونیانەوە، لەپاڵ پاشاو کاربەدەستاندا موعەزەز و موکەررەم ژیاون، یەکێك لەخاڵە جیاکەرەوەکانی ئەم جۆرەش لەگەڵ عەتتار و هاوچەشنەکانی، کارنەکردنیان بووە.. بەڵام ئەوانەی بەحەقیقی ئەهلی تەریقەت و سالیکی ئەو ڕێگەیە بوون، کەسانێکی کارگەر و خاوەن سنعەت و پیشەگەر و لەو جۆرانە بوون، بەهێزی بازووی خۆیان و ماندووبوونیان قووتی ڕۆژانەی خۆیان پەیداکردووە، یان هەر بەڕاستی تەرکی دنیایان کردووەو تەنها بەپەیداکردنی پارچە نانێك ئەم ڕۆژ بۆ سبەی ڕۆژیان بەڕێکردووە. تەنانەت دەگێڕنەوە کاتێك کوڕی یەکێك لەدەسەڵاتدارەکان، دەیەوێت ببێتە سۆفی و لەنێو ئەهلی تەریقەتدا جێی بێتەوە، پاش ئەوەی پەنا بۆ کەسانێکی موتەسەوویف دەبات تا ڕێگەی پیشان بدەن، یەکەم شت داوای لێدەکەن، دەستبەرداری ئەو هەموو شکۆ و دەسەڵاتە بێت کەهەیەتی و دواتریش وەك هەر کەسێکی ئاسایی لەقەرەباڵغترین شوێنی شاردا، بۆ پەیداکردنی پارەی حەڵاڵا، ناخۆشترین و ئاست نزمترین کار بکات، دیارە پیاوانی باوکی ئەمە دەبینن و هەواڵا دەچێتەوە بۆ باوکی و پاش گێرمەو کێشەیەکی زۆر، ئەو زاتە هەر واز لەقەناعەتی خۆی ناهێنێت و تا سەر بەردەوام دەبێت. کەواتە بەدەست هێنانی ئەو پلەو مەقامە عیرفانییانە کارێکی ئاسان نەبووەو هەروەك سەفەری باڵندەکانی عەتتار، بەناڕەحەتییەکی زۆر قۆناغ بە قۆناغ گیراوەتە بەر.

هەر بۆیە عەتتار و هاوشێوەکانی توانیوویانە سنووری ڕۆژهەڵات و لێکابوونیان ببڕن و ببنە کەسایەتی جیهانی، ئەوەتا سەردەمانێك لەئەڵمانیا لەسەر داوای گۆتە-ی شاعیر، پەیکەر بۆ عەتتار دروست دەکرێت و هەروەها لەسەرەتای بڵاوبوونەوەی شیعرەکانی عەتتار بەوەرگێڕدراوی بۆ زمانە ئۆروپاییەکان، لاسایی کەرەوەی زۆر بوون، یەکێك لەوانەی بەکاریگەری ئەم تێکستە ناوازەیەی عەتتار شیعری نووسیوە، شاعیری ئینگلیزی "چوسەر" بووە، چامەیەکی بەناوی "ئەنجومەنی باڵندە" نووسیوە. بێگوومان لێرەدا دەبێت ئاماژە بە سەنائی بدەین وەك شاعیرێکی پێش عەتتار و هەروەها مەولانا

جەلالەددینی ڕۆمی کەدوای عەتتار دێت و بەهەر سێکیشیان سێکوچکەی مەسنەوی-یان پێ دەگوترێت و یەکێك لەکتێبە شیعرییە بەناوبانگەکانی سەنائی-ش "باخچەی حەقیقەت"ە. بابگەڕێینەوە لای "پیتەر برۆك" و ئەوە بڵێین لەکاتێکدا تووشی چەقبەستن و وشکبوونی داهێنان و مەرگی خەیاڵدا دەبێت، ئەم تێکستەی عەتتار وەك فریادڕەسێك فریای دەکەوێت و لەچەقبەستن و راووحکردن رزگاری دەکات، خوێندنەوەی "لۆژیکی باڵندە" هەمووژیانی هونەریی "پیتەر برۆك" دەگۆڕێت و لای دەبێتە نمایشێکی سەرسامکەر و هەژێنەر.

وریا باقر: جیاوازی جەوهەریی "باڵندە نامە"کەی "ئیبن سینا"و "لۆژیکی باڵندە"ی عەتتار لەچییدا دەبیننەوە؟

یوسف عزەدین: "ئیبن سینا" عاریف و سۆفی نەبووە، وەك ناسراوە فەیلەسوف و زانا بووە، بۆیە کاتێك "باڵندە نامە"کەی نووسیوە، هەوڵیداوە وەك عاریفان و سۆفییان بیربکاتەوەو ئەوە ببینێت کەئەوان دەیبینن. بەڵام عەتتار سۆفی و عاریف بووەو بەشێك لەئەزموونی خۆی و سۆفی و پیاوچاکانی دیکەی لە تێکستەکەیدا بەرجەستەکردووەو بەیەقینەوە خۆی لەوێناکردنی ئەو دنیا مەجازییە داوە، کەلای ئەوان بینراو و یەقینە، واتە عاریفان ئەوە دەبینن کەفەیلەسوفان تەنها دەتوانن بیری لێبکەنەوە.. ئەمە جگە لەوەی جۆر و چەشنی گەیشتنە مەعریفە لای هەردووکیان جوداو جیاوازەو ئەمە جگە لەکێشمانکێشی جەوهەریانەی مابەینی فەیلەسوفان و عاریفان.. دەبینین هەر خودی عەتتار پێی وایە ئەوەی لەڕێی عیشقدا ناوی فەیلەسوفی لێنرابێت، هەرگیز شارەزای عیشق نییە.. لەشوێنێکی تریشدا دەڵێت، "نابیتە هەڵگری حیکمەتی ئایین، ئەگەر واز لەو حیکمەتە نەهێنیت". کاتێك یەکێك لەباڵندەکان لەپەپووسڵێمانکە دەپرسێت، ئەگەر گەیشتمە لای سیمرغ چی لێ داوا بکەم، پێی دەڵێت:" ئەوەی بچێتە حزوورییەوە، مەعریفەی دەست دەکەوێت، باشترە مەعریفەی لێ داوا بکەیت".
مەولانا جەلالەددینی ڕۆمی دەفەرموێت:" جەهل لەبەر دەستی کامڵدا دەبێتە عیلم و عیلمیش لەبەر دەستی نوقسان و نەزاندا دەبێتە جەهل.. ئەوەی نەخۆش و دەردەدار دەستی تێوەردەدا دەبێتە دەرد و نەخۆشی، بەڵام کەسی کامڵ ئەگەر دەست بۆ کوفریش ببات، دەبێتە ئایین".

وریا باقر: ئاشکرایە عەتتار تێکستی تری هەبوون، بەڵام دیارە مەبەستی بووە، تایبەتمەندییەکی جیا بە"لۆژیکی باڵندە" ببەخشێت،

ئاخۆ خۆی هیچ ئاماژەیەکی بەمە داوە؟

یوسف عزەدین: عەتتار لەکۆتایی " لۆژیکی باڵندە"دا بۆ خۆی دەفەرمووێت: (ئەهلی وێنە نغرۆی زەریای ئاخافتنەکانم بوون، ئەهلی ماناش پیاوانی نهێنییەکانی منن، ئەم هەڵبەستانەم خاسیەتێکی سەیریان هەیە، لەهەر ئان و ساتێکی جیادا مانای نوێ و جودا دەبەخشێت.. ئەگەر بێت سازا، زۆر بیخوێنیتەوە، ئەوە بێگومان لەگەڵیا هەر جارێکدا جوانتر دەبێت.. تا ڕۆژی قیامەتیش کەسێکی دیکە نابینیتەوە، بتوانێ وەك منی عاشق بنووسێت).
چەند جوانە لەسەردەمانێکی خوێناوی و شەڕانگێز و دزێودا، لەسەردەمانێکدا کەنووسینەوەو لەبەرگرتنەوەی کتێب و بەدەستهێنانی کەرەستەکانی ئاسان نەبووە، کەچی ئەم و ئەوانەی وەك ئەم بوون، هەوڵی مانەوەی هەتایی تێکستەکانیان داوە، بۆیە ئاماژە بەڕۆژی قیامەت دەکات، کەئیتر تا ئەو دەم کەسێکی تری وەك ئەم عاشق دووبارە نابێتەوە، بەو هەموو قووڵی و عیشقەوە بنووسێت.

وریا باقر: هەرچەند دەکرێت تاڕادەیەك بەشێك لەخوێنەرە هەوڵدەرو کۆڵنەدەرەکان، بەخوێندنەوەی بەردەوام لەبەشێك لەچەمك و تێڕوانین و جیهانبینییەکانی سۆفی و عاریفان تێبگەن، بەڵام دەبێت ئەوەش بڵێین، زۆرجار تێگەیشتن و حاڵی بوون لێیان زەحمەتە؟

یوسف عزەدین: راستە.. محەمەد حسێن ئەسفەهانی سەبارەت بەکتێبی "چوار سەفەرە ئەقڵییەکە"ی "سەدرەددینی شیرازی" دەڵێت: " ئەگەر بزانم کەسێك هەیە، نهێنی و پەنهانەکانی کتێبی سەفەرەکان پەی پێدەبات، گەر لەو سەری دنیاشدا بێت، بەرەو لای دەچم".. "سەدرەددینی شیرازی" یەکێك بووە لەو زاتە دەگمەنانەی هەوڵی نزیککردنەوەی فەلسەفەو عیرفانی داوەو تووشی گەلێك مەینەتی و بەدحاڵیبوون و چەرمەسەری و ناڕەحەتی بووە.. دەرئەنجام خۆی لەشوێنە دوورە دەستەکاندا بۆ ماوەیەك ونکردووە. ئیدی لەو خەڵوەت و تەنهاییانەدا، زانستە باتنییەکانی لا کەشف دەبێت و پاشان بەحیکمەتێکی باڵای تێکەڵ لەفەلسەفەو عیرفان دێتەوە نێو خەڵکی..بابی ئەم زاتە گەورەیە وەزیر بووەو سەدرەددین-یش کوڕی تاقانەی بووە، ئیدی هەم لەژیانی بابیدا سوودی لەسەروەت و سامانی وەرگرتووە بۆ بەدەست هێنان و فێربوونی زانست و زانیاری، هەم دوای مەرگی بابیشی سەرجەم میراتەکەی دەخاتە خزمەت فێربوونەوەو بۆ خۆی دەڵێت: (دوورکەوتمەوە لەتێکەڵبوون و خۆسەرقاڵکردن بەخەڵکییەوە.. ئاسان بوو بەلامەوە، دژایەتی شتە باوەکان و منجڵی لەگەڵ خەڵکی زەمانەدا بکەم، تاگەیشتمە نکوڵیکردن لەخۆیان و راوبۆچوونیان

دەرحەقم.. بەرز و عەزیز رایانگرتبام، یان زیانیان پێ گەیاندبام، هەروەك یەك بوو لام.. بەغەریزەو بەتەواویی روومکردە هۆکاری سەرجەم هۆکارەکان، کەوتمە پاڵانەوە لەئاسانکاری کارە سەختەکان.. ماوەیەکی زۆر بەپەنهانی و دوورە پەرێزیی مامەوە.. تا ئەو نهێنییانەم لا کەشف بوو کەتا ئەو دەم نەمدەزانین…).

وریا باقر: بەڵای ئێوە هۆکاری سەرەکی قبووڵنەکردنی ئەقڵییەتی باو، بۆ هەموو جۆرە بیرکردنەوەو تێڕوانینێکی جیاوازی حەللاج و سوهرەوەردی کەبەکوشتنیان کۆتایی هات، تا عەتتار و سەدرەددینی شیرازی، کەتائێستاش ئەوەی ئەوان گوتویانە بەئەقڵێکی کراوەوە مامەڵەی لەگەڵ ناکرێت؟

یوسف عزەدین: هۆکارەکان زۆرن و سەرەکیتریان نەگونجانی گوتراوەکانی ئەوانە لەگەڵا تەرح و بۆچوونە سەلەفییەکان و تێڕوانینە دۆگماکانە.. هەندێك جار و بەپێی ئاڵوگۆڕە سیاسی و قۆناغەکانی حوکم و دەسەڵاتی سوڵتانەکان، کەم و زیاد لەهەندێك نێوەندا رێگەی خستنەڕووی تەرح و بۆچوونە فیکرییە جیاوازەکان، تەنانەت ئایینییەکانیش دراوە، بەتایبەتیش لەبازنە داخراو و شوێنە تایبەتەکانی ئاخافاتن و گفتوگۆکردنە جیاوازەکاندا..بەڵام ئەم رێگە پێدانانە لەلایەن خودی ئۆتۆریتەو مەرجەعە ئایینییەکانەوە، تا کوێ بڕیان کردووەو خۆیان لێ خافڵکردووە، ئەوە مەسەلەیەکی ترە؟ بوونی فەلسەفەی ئیشراقی و تەرح و بۆچوونەکانی سوهرەوەردی، پێناچێت راستەوخۆ هیچ زیانێکی بۆ خودی “سەلاحەددینی ئەیوبی” هەبووبێت، لەکاتێکدا هەندێك لەدوژمنانیشی وەك کەسێکی نەرم و نیان و خاوەن میهر و بەزەیی ناساندوویانە، بەڵام کاتێك مەرجەعە ئایینییەکان، دەستەودامێنی سەلاحەددینی ئەیوبی دەبن و داوای لەناوبردنی زاتێکی گەورەی وەك “سوهرەوەردی” لێدەکەن، بێ دوودڵی فەرمانی لەناوبردنی دەدات، هەرچەند راوبۆچوونی جیا جیا هەن سەبارەت بەچۆنیەتی کوژرانی سوهرەوەردی..بەڵام دواجار دەکوژرێت. “سەدرەددینی شیرازی”یش هەرچەند نەکوژرا، بەڵام لەلایەن پیاوانی ئایینی سەردەمەکەیەوە، فەتوا لەدژی درا، بەتایبەتیش بیرۆکەی “وحدە الوجود”ی شیرازی جێگەی قبووڵ نەبوو، سەرباری ئەو ئاماژەیەی شیرازی بە گوتەیەکی “ئیبن عەرەبی”و بەباش زانینی کەدەڵێت:
” ان فرعون مات مومنا موحدا”.. ئەمە جگە لەئاماژەپێدانی بەنەمانی عەزاب لەو دنیاداو نکووڵیکردن لەنەمربوون و مانەوەی هەتا هەتایی لەنێو ئاگردا.. مەعریفەی “سەدرەددینی شیرازی” پەیوەست بووە بەگەلێك سەرچاوەی جیا جیاوە هەر لە”ئیبن عەرەبی”-یەوە تا

دنیابینییەکانی ئەرستۆ و ئەفلۆتین چ وەك خودی خوێندنەوەی نووسینەکانیان و چ ئەوەی لەڕێی "ئیبن سینا"وە بەشێوەیەکی سەرەکی لەبەر دەستی شیرازی-دا بووە، زانراویشە ئیبن سینا وەك قوتابییەکەی راستەقینەی ئەرستۆ و راڤەکار و پەرەپێدەری تێزەکانی دەنگ و سەدای تایبەتی هەبووە.. شیرازی-ش بۆ خۆی لەبەرایی کتێبی" چوار سەفەرە ئەقڵییەکە"یدا ئاماژە بەناوی کۆمەڵێك فەیلەسوف دەکات، لەوانە فیساگۆرس و سۆکرات و ئەفڵاتوون و ئەرستۆ-یەو داوا لەخودا دەکات پیرۆزیان بکات و لەدوعاو بەرەکتیشیان بێبەشمان نەکات و درێژەی دەداتێ و دەڵێت:(ئەوان حەکیمی زاهید و خواپەرستی باڵا بوون، پشتیان کردە ئەم دنیاو روویان کردە ئەو دنیای پەتی…).

ئەرستۆ پێی وابووە، هەموو بزوێنەرێك پێویستی بەبزوێنەرێکی تر هەیەو بەم شێوەیە ئیدامەی دەبێت، تا دەگاتە ئەو بزوێنەرەی پێویستی بەهیچ بزوێنەرێکی تر نییەو ئەو خۆی سەرچاوەی هەموو جووڵەو بزاوندنەکانە.. ئەرستۆ پێی وابووە، مادە کۆنەو بزوێنەری یەکەم ماددەی دروست نەکردووە، بەڵکو رێکیخستووەو دواجاریش وازی لەدنیا هێناوە بۆ خۆی و ئەمەش لای ئەقڵی سەلەفی جێگەی قبووڵ نەبووەو لەکاتێکدا هەموو ئەو تەرحە فەلسەفییانە، هەر لەسەردەمانی کۆنەوە، جێگەی گفتوگۆو کێشمانکێشە فەلسەفیەکان بوون، ئەی ئەوە نییە، نزیکترین و باشترین قوتابی ئەرستۆ کە ئەفڵوتین-ە پێی وابووە دنیا لەخۆیەوە دروست نەبووەو ئەوەی دروستی کردووە، زاتێکە ئەقڵ و فیکر لەماهییەتی تێناگەن، ئەو زاتە لای ئەفڵوتین، زاتێکی ئەزەلی و باقیی و زاڵە بەسەر ماددەو رۆحدا.. بەڵام پرسیارەکانی ئەو لەوەدا بووە، چۆن دەبێت ئافەریدەکارێکی "نافانی" و "باقیی"، دنیایەکی فانی دروست بکات؟ یان بۆ دەبێت شەڕانگێزی و خراپە لەدنیادا هەبێت؟ یان نەفس لەکوێی بەدەندایەو پاش مەرگ دەچێتە کوێ و ئەمەو چەندین پرسیاری دیکەی لەو چەشنە، هەمیشەو هەردەم بوونەتە باس و خواسی دیالێکتیکیانەی سەرجەم زەمەنەکان و خودی نێوەندە تەقلیدییەکانیش بەدەر نەبوون لەبگرەو بەردەی ئەم جۆرە پرسیارانە، ئیدی وەڵامەکەیان هەرچییەك بووبێت، مەرج ئەوەیە لەڕووکەشدا ئەو جۆرە پرسیارانە لای ئەوانیش قابیلی پرسیار و وەڵام بوون، تا ئەو شوێنەی مەترسی بۆ سەر بەرژەوەندیی و مەرجەعیەتیانی دروست نەکرد بێت.

وریا باقر: وەك ئاماژەتان پێدا، پرسیاری ئەو بیرمەند و عاریفانە، لەسەرەتاکانی بوونەوە دەست پێدەکات.. پێتان وانییە، بنەڕەتی گرفتەکەش لەگەڵا ئەقڵییەتی باودا لەمەوە سەرچاوەی گرتبێت؟

یوسف عزەدین: گەڕانەوە بۆ موعەمماکانی گەردوون و هەوڵدانی وێناکردنی ئەو ساتە زۆر نادیارانەی دەستپێکی سەرجەم شتەکان، نەك هەر قووڵ و فرە ڕەهەند و هەمەچەشن و جودا و جیاوازە، لەڕووی جودایی تێڕوانینی مەدرەسەو قوتابخانە فەلسەفی و تەرح و بۆچوونە جیاجیاکانەوە، بەڵکو هەر سەرەتایەکی ترسناکیشە، تۆ تەسەوور بکە، لەهیچەوە هەموو شتێك دێتە بوون، ئەو کون فەیەکون-ە ئیستیعابێکی ئەقڵیی گشتگیر و زەینێکی هێجگار زرنگی دەوێت، تا هەزمی بکات، ڕاستە ڕەنگە پێم بڵێیت، ئەی ئەوە نییە، ژمارەیەکی بێشوماری خەڵك بێ هیچ بیرکردنەوەو دوودڵییەك باوەڕیان پێیەتی، خۆی لەڕاستیدا گرفتەکە لەوەدایە، چونکە ئەو باوەڕە لەیەقینەوە هەڵنەقووڵاوە..ئاستەمە بێ گومان و پرسیارکردن بگەیتە یەقین، ئەی ئەوە نییە لەساتە وەختێکدا، زاتێکی خودا ناسی وەك “غەزالی” کە لەتەمەنی چل پەنجا ساڵیدایەو بابایەکی مەعروف و پایەدارێکی ئایینی بەغدایە، دەکەوێتە گومانەوەو موناجاتی خودا دەکات و کۆمەڵێك پرسیاری لا مەترەح دەبێت، هەروەك ئەوەی بەخۆی بڵێت، خودایە خەڵك دەزانن کەمن کەسێکی ئیماندارم، بەڵام ناتوانم گومانەکانی خۆم لەئێوەی تاك و تەنها بشارمەوە.. ئیتر هەر ئەم گومانانەش دەبێتە مایەی دەستبەرداربوون و تەرك کردنی دنیای، بۆ ماوەی کەمتر یان زیاتر لەدە ساڵێك و تاقیکردنەوەی ڕێچکەو ڕێگەی سالیکانی تەریقەتەکان و قووڵبوونەوەی لەتەسەووف و خوداناسیدا، پاشان گەڕانەوەی بۆ نێو مەدەنییەت و دەستپێکردنی بەنووسینی کتێبی “ڕزگارکار لەگومڕایی” کەوەك زانراوەو دەگوترێت “دیکارت” مەنهەجیەتی بەکارهێنانی گومان و گەڕانی لۆژیکیانەی بەدوای حەقیقەتدا لەوەوە وەرگرتووەو چەندین بەڵگەی حاشا هەڵنەگریش بۆ ساغکردنەوەی خراوەتە ڕوو.. ئەم کتێبەی غەزالی یەکێکە لەکتێبە گرنگەکان و بۆ خۆی لەڕێگەی ئیجتیهاداتی قەلبی و پەیڕەوکردنی تەسەووفەوە، دەگاتە یەقینی موتڵەق و دەرحەق بەهەموو گومانەکانی پێشووتریشی وەڵامی لا دروست دەبێت.

وریا باقر: چۆن دەڕواننە چەمکی هاوڕێیەتی حەقیقی و بەتایبەتیش هاوڕێیەتی عاریفان و موتەسەوویفان؟

یوسف عزەدین: “مەولانا جەلالەددینی ڕۆمی” تەسەوورێکی جوان و ناوازەو دانسقەی هەیە، کەدەفەرمووێت: (هاوڕێی هەمووان ببەو بەڵام وەك ئەوانەی بت دروست دەکەن، لەبەرد هاوڕێیەك بۆ خۆت دروست بکە). واتە تەنها لەڕوو و بەناچاری هاوڕێی هەمووان ببەو خەڵکی بناسە.. ئەگینا بەڕاستی و بەدڵ، ڕاز و نهێنییەکانت، تەنها لای

هاوڕێ لەبەرد دروستکراوەکەت بدرکێنەو تەنها هاوڕێی ئەو بە، ئەوێك کەلەهیچ و ئان و ساتێکدا ناتوانێت ئێرەیت پێبەرێت، ناتوانێت ببێتە ناحەز و دوژمنت ، ناتوانێت زیانت پێ بگەیەنێت، ناتوانێت هەموو شتێکت لێوە فێر بێت و پاشانیش خیانەتت لێبکات، ناتوانێت چەندین چیرۆکی ناڕاست و درۆت لەبارەوە دروست بکات.. ئەو هاوڕێ لەبەرد دروستکراوەکەت، نە دەبێتە تۆ و نەدەبێتە وێنەیەکی ناحەزو دوژمنەکانت، ئەو هەر ئەوە، هاوڕێ راستەقینە لەبەر دروستکراوەکەتە!؟

وریا باقر: بەڕێزتان پێتان راستە، مرۆڤ هێندە گۆشەگیر و دوورە پەرێز بێت، تەنها هاوڕێیەکیشی کەجێی متمانەو باوەڕی بێت، لەبەرد دایتاشیبێت؟

یوسف عزەدین: هاوڕێیەتی یان دەبێت ئەوەی "شەمسی تەبرێزی"و "مەولانا جەلالەددینی رۆمی" بێت، یان نەبێت چاکترە!؟ ئەو هاوڕێیەتیەی کەناحەزان نەیانهێشت بەردەوام بێت، ئیتر وەك دەگێڕنەوە، لەشەوێکدا پاش دەرکە لێدانی جێگەی مانەوەی لەشاری"کۆنیا"، "شەمسی تەبرێزی" دەچێتە دەر و بۆ هەتا هەتایە کەس نایبینێتەوە.. یان وەك دەڵێن گەڕاوەتەوە بۆ شاری"خویی" و لەوێدا مردووە یان کوژراوە، ئەو گۆڕەشی کەلەوێدا بەگۆڕی ئەو دراوەتە قەڵەم، لەلایەن یونیسکۆ-وە کراوەتە شوێنجێگەو شوێنەوارێکی جیهانی پارێزراو.
راستی پێکگەیشتن و ناسینی ئەم دوو زاتە بۆ یەکتری و زۆر وردەکاری کارکردن و کارکردنە سەر یەکتریان لوغزە.. بەڵام ئەوەی دەگێڕدرێتەوە گوایە، "شەمسی تەبرێزی" سەرەتا بەبێ ئەوەی خۆی بناسێنێت، دەچێتە وەعزەکانی "مەولانا"و پاش ئەوەی وەك دەڵێن لەیەکەمجاری بینینیدا زانیوویەتی، هێشتاکە "مەولانا" ماویەتی بۆ ئیستیعابکردنی ئەو مەعریفە عیرفانییانەی لای ئەو هەبووە، "شەمس" گەڕاوەتەوە و پاش چەند ساڵێکی دیکە وەك بازرگان خۆی بە شاری "کۆنیا"دا کردۆتەوەو ئەمجارەیان کەپێگەیشتن و ئامادەگی رۆحییانەی "مەولانا"ی بینیوە بۆ وەرگرتنی گەلێك لەو مەعریفەو تەوەجووهە غەیبیانەی کەپەی پێبردووە، دیارە خۆی پێدەناسێنێت و بەمەش گەورەترین ئاڵوگۆڕ لەبونیادی فیکری و مەعریفی و ئایینی مەولانا-دا روودەدات، مەولانا-یەکی مورشید و واعیز و ئیمام، دەبێتە سەماچیی و عاشقێکی سەرمەستی ئیلاهیی، لەکۆڕی وەعز و ئیرشادو تێکەڵبوونی خەڵکەوە، دەکشێتەوە بۆ نێو تەنهایی و بێدەنگی و خەڵوەت و کەم دوویی، ئیدی هەر ئەمەشە بەخەڵکی شارەکەی و هەموو برادەران و

کەسانی نزیك لەمەولانا قبووڵ ناکرێت، مەولانا-یەك کەپێشتر هی ئەوان بووەو بۆ ئەوان بووە، ئێستا وێ و سەرگەردان عەوداڵی سەوداو سەماع و سەما و نغرۆی دنیا بینییەکانی "شەمسی تەبرێزی"یە.. جاری یەکەم پاش ئەوەی خەڵك "شەمس" شار بەدەر دەکەن، مەولانا دەنێرێت و دەیهێننەوە، بەڵام جاری دووەم، پاش ئەو دەرکە لێدانەو دەرچوونی شەمس-ە بۆ ئەوەی بزانێت کێیە، ئیتر شەمس نامێنێت.. لەهەمووشی سەیرتر و کاریگەرتر، ئەو چل ڕۆژە زۆر سەیر و عیرفانییەی ئەو دووانەیە، کەپاش ڕۆژوو گرتنێکی چل ڕۆژەو ئیعتیکاف کردنیان چل ڕێسا-کەی عیشق دەنووسنەوە، ئەو چل ڕێسایەی کەلەو دەمەوەو تا ئێستا بۆتە جێگەی سەرسامیی، وەك نوێنەری سەرجەم بنیادەمانی سەر رووی زەمین، دێن و چل ڕێسای بنەڕەتی پڕ مەحەببەتی عیرفانی، وەك مانیفێستێ-یەك بۆ مانەوەو پێکەوە ژیانی سەرجەم تاکەکانی کۆمەڵی مرۆڤایەتی دادەڕێژن و جێگەی سەرنجیشە هەر ڕێسایەکیان لەوەی تریان کاریگەرتر و قووڵترە، لەکۆتایی ئەم دیالۆگەشماندا، پێم باشە وەك نموونەیەك ئاماژە بەڕێسای "سی و نۆ" بکەم: (هەرچەند بەشەکان دەگۆڕێن، بەڵام گشت وەك خۆی دەمێنێتەوە، چونکە کاتێك دزێك ئەم دنیایە جێدەهێڵێت، دزێکی دیکە لەدایك دەبێت، کاتێك کەسێکی رەوشت بەرز دنیا جێ دەهێڵێت، رەوشت بەرزێکی تر جێگەی دەگرێتەوە.. بەم شێوەیە هیچ شتێك نییە نەگۆڕدرێت، لەکاتێکدا لەڕاستیدا هیچ شتێك ناگۆڕدرێت.. چونکە بەرانبەر هەر سۆفییەك کەدەمرێت، سۆفییەك لەشوێنێکی دیکەی ئەم دنیایەدا لەدایك دەبێت.. ئایینی ئێمە ئایینی عیشقەو سەرجەمی مرۆڤەکان بەزنجیرە دڵێك پێکەوە ئاڵقاوون، ئەگەر ئەڵقەیەکی لێ بترازێت، ئەڵقەیەکی تر جێگەی دەگرێتەوە، ناوەکان دەگۆڕدرێن، دێن و دەڕۆن، بەڵام جەوهەر هەر وەك خۆی دەمێنێتەوە).

ناساندن

یوسف عزەدین

ڕۆماننووس و نووسەر

لەساڵی 1990-1991زیندانی بووە لەمودیریەتی ئەمنی سلێمانی سەردەمی ڕژێم"ناسراو بەئەمنە سوورەکە"و پاش ئەوەی خۆی و هاوڕێکانی فەرمانی گوللەبارانکردنیان بۆ دەردەچێت ، کەدەبوو لە21-3-1991دا لەمەلعەبەکەی سلێمانی گوللەبارانبکرێن..بەڵام ڕاپەڕینی خەڵکی کوردستان بووە لەمپەر و لە بەرواری 8-3-1991 پاش شاڵاوی خەڵکی ڕاپەڕیوو بۆ ئەمنەسوورەکە ئازادکرا.

یەکێکە لەو ناوانەی نەوەی نووسەرانی پاش ڕاپەڕینیان پێدەوترێت و

هەوڵی جدیی هەیە، چ لەبواری ڕۆماننووسینداو چ لەبواری تەرحی فیکری و بگرەو بەردە فەلسەفییەکاندا وەك لەدیالۆگ و گفتوگۆکانیدا دیارە. بەڵام بەپێچەوانەی زۆر لەو دەنگانەی کەهەمیشە لەبەرچاوان و دەور قەرەباڵغن.. نووسەرێکی تەنها و دوورەپەرێزە، هیچ تێکەڵیی و خوڵقی نێوەندە ئەدەبی و ڕۆشنبیری و سەنتەر و کایەکانی تری نییە..

ئەم نووسەرە چەند زمانێك دەزانێت، لەوانە زمانی تورکی و عەرەبی بەباشی دەزانێت، چ بۆ نووسین و چ بۆ وەرگێڕان.. کۆمەڵێك بابەتی وەرگێڕدراوی لەزمانی تورکی و عەرەبییەوە هەیە.. بابەتی نووسراو و بڵاوکراوەی بەزمانی عەرەبی هەیە، کەلە کۆمەڵێك ڕۆژنامەو سایتی عەرەبیدا بڵاوکراونەتەوە.

نووسەر و وەرگێڕی مەغریبی “سەعید بلغربی” کۆمەڵێك تێکستی ئەم نووسەرەی لەزمانی عەرەبی-یەوە کردۆتە ئەمازیغی و لەدوو توێی کتێبێکی سەربەخۆدا لەمەغریب بەچاپی گەیاندووەو شایانی باسە ئەمە یەکەمین جارە تێکستی کوردی بکرێتە ئەمازیغی و لەدوو توێی کتێبێکدا چاپبکرێت.. بەتایبەت مەغریب وڵاتی نووسەرانی بەتوانای وەك “تاهیر بن جەلون”و “محەمەد زفزاف”و”محەمەد شوکری”یەو خاوەن خوێنەرانێکی جدییە.. هەروەها ئەم کتێبە بۆتە ماتەڕیاڵی دیراسی کۆلێژی ئادابی یەکێك لەزانکۆکانی مەغریب و وەك وەرگێڕیش لەچاوپێکەوتنێکیدا ئاماژەی پێداوە، ئەو خۆی لەنێو کۆمەڵێك تێکستی ئەدەبی وەرگێڕدراوی کۆمەڵێك نووسەری کورددا، بەبێ ناسینی خودی نووسەر، تەنها تێکستەکانی “یوسف عزەدین” سەرنجی ڕاکێشاوەو سەرسامی جدییەتی بووەو هەر بۆیە ماوەیەکی دوور و درێژی بۆ وەرگێڕان و پاشان بەچاپ گەیاندنی تەرخان کردووە.

کتێبە چاپکراوەکانی نووسەر

دیوێکی دیکەی حیکایەتە نەنووسراوەکان/ڕۆمان/چاپخانەی شڤان-سلێمانی2006

تەنها ڕۆژێکی سارد/ڕۆمان/دەزگای موکریان/هەولێر/2008

پێخەفێك لەخوێن/هونەری گێڕانەوە/دەزگای ئاراس/هەولێر/2008

ماجەراکانی سەلمانی فارسی/ڕۆمان/یانەی قەڵەم/سلێمانی2009

وێڵگەی یادەوەرییە گریمانکراوەکان/ ڕۆمان/بەڕێوەبەرایەتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی/2009

وەهم و شوناس/ گفتوگۆو وتار/چاپخانەی یاد/ سلێمانی/2012

کۆتاییەکان/ئەنفارار/ هونەری گێڕانەوە-سردیات/بەزمانی ئەمازیغی-دار کەبەدانی-مەغریب2015